

B. Piotrovsky

1908-1990

ՀՀ ՄՇԱԿՈՒՅԹԻ ԼԱԽԱԴԱՐՈՒԹՅՈՒՆ

«ՊԱՏՄԱՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ԱՐԳԵԼՈՑ-ԹԱՆԳԱՐԱՆՆԵՐԻ ԵՎ ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՄԻՋԱՎԱՅՐԻ
ՊԱՀՊԱՆՈՒԹՅԱՆ ԾԱՌԱՅՈՒԹՅՈՒՆ» ՊՈԱԿ

Բ. Բ. Պիոտրովսկին և հնագիտությունը

Գիտական հոդվածների ժողովածու նվիրված անվանի ուրարտագետ, հնագետ և
արևելագետ Բորիս Բորիսի Պիոտրովսկու հիշատակին

***

МИНИСТЕРСТВО КУЛЬТУРЫ РЕСПУБЛИКИ АРМЕНИЯ

«СЛУЖБА ПО ОХРАНЕ ИСТОРИЧЕСКОЙ СРЕДЫ И МУЗЕЕВ-ЗАПОВЕДНИКОВ» НГО

В. В. Пиотровский и археология

Сборник научных статей, посвященный памяти выдающегося урартоведа, археолога
и востоковеда Бориса Борисовича Пиотровского

***

MINISTRY OF CULTURE OF REPUBLIC OF ARMENIA

“SERVICE FOR THE PROTECTION OF HISTORICAL ENVIRONMENT AND CULTURAL
MUSEUM – RESSERVATIONS” NSCO

В. В. Piotrovsky and Archaeology

Collected articles dedicated to the memory of the outstanding urartologist, archeologist
and orientalist Boris Piotrovsky

ԵՐԵՎԱՆ – ЕРЕВАН – YEREVAN

2014

ՀՏԴ 902/904

ԳՄԴ 63.4

Բ 110

Գլխավոր խմբագիր՝ պատմ. գիտ. դոկտոր, պրոֆեսոր Աշոտ Փիլիպոսյան
Խմբագիրներ՝ պատմ. գիտ. թեկնածու Կարինե Բազեյան, Էլիզաբեթ Գ. Ա. Ֆագան,
Լիաննա Գևորգյան, Մանուշակ Ասլանյան, Սեդա Գասարջյան, Սոֆյա Չիլինգարյան
Տեխնիկական խմբագիր՝ Լիլիթ Գևորգյան
Գեղարվեստական ձևավորումը՝ Հեղինե Հարությունյանի

Главный редактор: доктор исторических наук, профессор Ашот Пилипосян
Редакционная коллегия: кандидат ист. наук Каринэ Базеян, Элизабет Г. А. Фаган,
Лианна Геворгян, Манушак Асланян, Седга Гасарджян, Софья Чилингарян
Технический редактор: Лилит Геворгян
Художественное оформление: Эгине Арутюнян

Editor in Chief: Doctor of Sciences (History), professor Ashot Piliposyan
Editorial Board: Doctor of History Karine Bazeyan, Elizabeth G. A. Fagan,
Lianna Gevorgyan, Manushak Aslanyan, Seda Gasarjyan, Sofya Chilingaryan
Layout Person: Lilit Gevorgyan
Print Design by: Heghine Harutyunyan

Բ110 «Բ. Բ. Պիոտրովսկին և հնագիտությունը» (գիտական հոդվածների ժողովածու նվիրված անվանի արևելագետ և ուրարտագետ Բորիս Պիոտրովսկու հիշատակին). Եր. «Պատմամշակութային արգելոց-թանգարանների և պատմական միջավայրի պահպանության ծառայություն» ՊՈԱԿ, 2014 264 էջ:

Ժողովածուում ներառված են Հայաստանի, Ռուսաստանի Դաշնության, Բուլղարիայի, Լեհաստանի, Վրաստանի, Թուրքիայի ժամանակակից հնագետների հոդվածները Հայկական լեռնաշխարհի պատմամշակութային ժառանգությանն առնչվող հիմնախնդիրներին: Ժողովածուն նվիրվում է մեծանուն ուրարտագետ, հնագետ և արևելագետ Բորիս Պիոտրովսկու պայծառ հիշատակին:

Сборник посвящается светлой памяти выдающегося урартаведа, археолога и востоковеда Бориса Борисовича Пиотровского.

ՀՏԴ 902/904

ԳՄԴ63.4

ISBN 978-9939-9082-6-7

© «Պատմամշակութային արգելոց-թանգարանների և պատմական միջավայրի պահպանության ծառայություն» ՊՈԱԿ

ԱՌԱՋԱԲԱՆԻ ՓՈԽԱՐԵՆ

Հասարակության մեջ, նրա զարգացման ողջ ընթացքում, ժամանակ առ ժամանակ ի հայտ են գալիս անհատներ, որոնց կյանքն ու գործունեությունը դարակազմիկ են ինչպես իր ժամանակակիցների, այնպես էլ գալիք մի քանի սերունդների համար: Այդպիսի մարդիկ աստվածաշնորհ են: Նրանք մասնագիտական ոլորտում մեծագույն նորամուծություններ իրականացնողներ են և կանխատեսում ու կանխորոշում են գիտական գործունեության կոնկրետ ոլորտի հետագա զարգացումը տասնյակ տարիներ առաջ: Այդպիսի մարդիկ, ըստ էության, ստանձնում են նաև գիտական դպրոց հիմնողի, նոր սերնդի բարձրակարգ մասնագետներ պատրաստողի և նրանց ուղղորդողի դերը:

Այդպիսի աստվածաշնորհ անձնավորություն էր նաև հնագետ, արևելագետ, թանգարանագետ, պատմաբան, արվեստաբան Բորիս Բորիսի Պիոտրովսկին: Գիտնական, որի բազմաթիվ հիմնարար ուսումնասիրություններն այսօր էլ արդիական են ուրարտագիտության, եգիպտագիտության, մշակույթի պատմության և մերձավորարևելյան հնագիտության մեջ:

Դեռ ուսանողական տարիներից Բ. Բ. Պիոտրովսկին մասնակցել է Կովկասի հնագիտական արշավախմբերի աշխատանքներին: Մառի հանձնարարությամբ, 1930 թ. նա առաջին անգամ ուղևորվեց Հայաստան՝ որոնելու ուրարտական ժամանակաշրջանի հուշարձաններ: Այդ պահից նրա գիտական աշխատանքների հիմնական ուղղվածությունը՝ ուրարտական հուշարձանների հնագիտական ուսումնասիրությունը, ստացված նյութերի համակողմանի վերլուծությունն ու պատմամշակութային իմաստավորումը դարձան:

Երկարատև որոնումների և մասնագիտական նուրբ կանխագագողության արդյունքում նա, որպես պեղավայր, ընտրեց Երևանի արևմուտյան արվարձանում գտնվող Կարմիր բլուրը: Բ. Բ. Պիոտրովսկու ղեկավարությամբ Հայկական ՍՍՀ Գիտությունների ակադեմիայի և Պետական Էրմիտաժի համատեղ արշավախմբի Կարմիր բլուրում իրականացված երկարատև (1939-1971 թթ.) պեղումների շնորհիվ, հինավուրց քաղաք-ամրոց Թեյշեբաինին (ուրարտական ռազմի և տարերքի աստված Թեյշեբայի քաղաքը) առ այսօր Ուրարտուի (Վանի թագավորության) մշակույթի առավել համակողմանի ուսումնասիրված հուշարձաններից է համարվում: Արշավախմբի աշխատանքների արդյունքները Բ. Բ. Պիոտրովսկու կողմից մանրամասն ներկայացվել են Կարմիր բլուրի հնագիտական պեղումների հրատարակված հաշվետվություններում (1950, 1952, 1955 թթ.), "История и культура Урарту" (1944 թ.), "Ванское царство (Урарту) (1959 թ.), "Искусство Урарту VIII-VI вв. до н.э." (1962 թ.), "Ourartou" (1970 թ.) և "Кармир Блур" (1980 թ.) գիտական աշխատություններում: Դրանցում առաջին անգամ ներկայացվել են Ուրարտուի (Վանի թագավորության)՝ այդ պահին հայտնի բոլոր հուշարձանների ուսումնասիրությունների

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹՅՈՒՆ

Նախաբանի փոխարեն
Вместо предисловия
Instead of a foreword 5

ՀԱՐՈՒԹՅՈՒՆՅԱՆ Ն. Հիշողություններ իմ ուսուցչի՝ ակադեմիկոս Բ.Բ. Պիոտրովսկու մասին
АРУТЮНЯН Н. Воспоминания о моем учителе – академике Б. Б. Пиотровском
ARUTYUNYAN N. Memories of my teacher – Academician Boris Piotrovsky 8

ԱՍՏՏՈՒԲՅԱՆ Կ. Դրվագներ Բորիս Պիոտրովսկու և Սեդրակ Բարխուդարյանի
 գիտագործնական հարաբերություններից
АСАТУРЯН К. Эпизоды из научно-практических контактов Бориса Пиотровского и
 Седрака Бархударяна.
ASATURYAN K. Episodes from the theoretical and practical contacts of Boris Piotrovsky and
 Sedrak Barkhoudaryan 11

ԼՅՈՒԲԻՆ Վ. Բ. Բ. Պիոտրովսկու դերը Հայաստանի պալեոլիթի ուսումնասիրման գործում
ЛЮБИН В. Роль Б. Б. Пиотровского в изучении палеолита Армении
LYUBIN V. Boris Piotrovsky's role in the study of the Paleolithic in Armenia 17

ՊԵՏՐՈՍՅԱՆ Ա. Նեոլիթի ուսումնասիրությունը Հայաստանում
ПЕТРОСЯН А. Изучение неолита в Армении
PETROSYAN A. The Study of the Neolithic in Armenia 25

ԲՈՒԲՈՅԱՆ Ա. Քաղաքազոյացման գործընթացները նախաուրարտական Հայաստանում
 (պարբերացման փորձ)
БОБОХЯН А. Процессы урбанизации в доурартской Армении (опыт периодизации)
ВОВОКХЯН А. Urban Processes in Pre-Urartic Armenia. An Attempt of Periodization 40

ՇԱՆՇԱՇՎԻԼԻ Ն., ՆԱՐԻՄԱՆԻՇՎԻԼԻ Գ. Հարավային Կովկասի մ.թ.ա. II հազ. կեսի բրոնզե
 զինանշանների ուսումնասիրության շուրջ
ШАНШАШВИЛИ Н., НАРИМАНИШВИЛИ Г. К изучению бронзовых штандартов Южного
 Кавказа середины II тыс. до н.э.
SHANSHASHVILI N., NARIMANISHVILI G. On the study of bronze standards of the South
 Caucasus of the mid-2nd millennium BC. 76

ՓԻԼԻՊՈՍՅԱՆ Ա. Մեծամորի սարդոնիքսե կշռաքարը՝ գորտի խորհրդանշական
 պաշտամունքի արարկա
ПИЛИПОСЯН А. Сардониксовая гиря из Мецамора – артефакт символического культа лягушки
PILIPOSYAN A. The sardonix weight from Metsamor - a symbolic artifact of frog worship 100

ԱՍԼԱՆՅԱՆ Ս. ՎԱՍԻԼԵՎ Ս. Հյուսիսային Հայաստանի Կուրտան բերդամրցի պեղումներից
 հայտնաբերված դրոշմ-կնիքը
АСЛАНЯН С., ВАСИЛЬЕВ С. Печать-штамп из раскопок крепости Куртан в Северной Армении
ASLANYAN S., VASILEV S. A Stamp-seal found in excavations at Kurtan Fortress in Northern
 Armenia 109

ԹՈՒՄԱՆՅԱՆ Գ. Բ. Բ. Պիոտրովսկին՝ Հայկական լեռնաշխարհում կիմերական և սկյութական
 մշակույթների առկայության մասին
ТУМАНЯН Г. Б.Б.Пиотровский о присутствии киммерской и скифской культур на
 Армянском Нагорье
TUMANYAN G. B. Piotrovsky on the presence of Cimmerian and Scythian cultures in the Armenian
 Highlands 112

ՅԱԿՈՒԲՅԱԿ Ք. Փոքր ամրոցների դերն Ուրարտուի արևելյան շրջանների ներքին
 պահպանական համակարգում
ЯКУБИЯК К. Роль небольших крепостей во внутренней оборонительной системе восточных
 областей Урарту
JAKUBIAK K. The Significance of Small Fortresses in the Urartian Internal Defence System in the
 Eastern Part of the Kingdom 116

ԲԱԹՄԱԶ Ա. Հնագիտական վերջին ուսումնասիրություններն Այանիս ամրոցում (Վան, Թուրքիա):
БАТМАЗ А. Последние археологические исследования в крепости Айянис (Ван, Турция)
BATMAZ A. Recent Archaeological Research at Ayanis Fortress (Van, Turkey) 123

ԲԱԴԱԼՅԱՆ Մ. Խաղի և Բագբարտու. Ուրարտուում «Սրբազան ամուսնության» ճեսի գոյության
 ինդիկ շուրջ
БАДАЛЯН М. Халди и Багбарту: о проблеме существования ритуала “Священного брака” в Урарту
BADALYAN M. Haldi and Bagbartu: On the Issue of the existence of the “Sacred Marriage” Rite in
 Urartu 146

ԴԱՆ Ր. Պաշտպանական համակարգը մ.թ.ա. IX-VIII դարերում. Ամրոցների շրջանաձև
 դիտարկությունը Վանի (Տուշայի) միջնաբերդի շուրջընդիրը
ДАН Р. Оборонительная система в IX-VIII вв. до н. э.: расположение оборонительных сооружений
 вокруг крепости Ван (Тушпы)
DAN R. A Defensive System of the IX – VIII centuries B.C.: The Ring of Fortresses around Van Kalesi
 (Tuşpa) 162

ԶԱԳՅԱՆ Ա.Ս. Հայկական լեռնաշխարհի ք.ա. II-I հազարամյակների վահանները
Зацян А. С. Щиты Армянского нагорья во II-I тысячелетиях до н.э.
Zakyan A. S. Shields of Armenian Highlands in II-I millennia BC 171

ԲԱՇԹՅՈՒՆԴՔ Մ. Խաղիի երկու բնույթները. Ուրարտական գերագույն աստծո արական և
 իգական բնույթների քննություն
БАШТЮРК М. Два обличия Халди: к вопросу о мужском и женском началах урартского
 верховного бога
BAŞTÜRK M. Two Faces of Haldi: Questioning the Gender of the Urartian Great God 179

ԻՍԿՐԱ Մ. Ուրարտուի պաշտոնական կնիքները և նրանց կապն ասորական
 կնիքագրության հետ
ИСКРА М. Урартские офисные печати и их связь с ассирийской глиптикой.
ISKRA M. Urartian Office Seals and their Connection with Assyrian Glyptic 196

ՏԻՐԱՅՅԱՆ Ն. Արմավիրի սարդիոնե ուլունքաշարը ТИРАЦЯН Н. Сердоликовое ожерелье из Армавира TIRATSYAN N. Carnelian necklace from Armavi	 209
ՄԻՄՈՆՅԱՆ Լ. Հնագիտության և երաժշտական ֆոլկլորագիտության փոխառնչությունների խնդրի շուրջ СИМОНЯН Л. К вопросу о взаимоотношении археологии и музыкальной фольклористики SIMONYAN L. On the Interrelation between Musical Archaeology and Ethnomusicology	 213
ՄԿՐՏՅԱՆ Ռ., ՊԵՏՐՈՍՅԱՆ Լ., ՓԻԼԻՊՈՍՅԱՆ Ա. Էթիունի երկրի երկարակյացները МКРТЧЯН Р., ПЕТРОСЯН Л., ПИЛИПОСЯН А. Долгожители страны Этиуни MKRTCHYAN R., PETROSYAN L., PILIPOSYAN A. The Long-livers of the country Etiuni	 222
ԱՎԵՏԻՍՅԱՆ Հ. Պեղումներ Արամուսում АВETИСЯН А. Раскопки в Арамусе AVETISYAN H. Excavations in Aramus	 231
ՄԱՐՏԻՐՈՍՅԱՆ Հր. Համեմատական լեզվաբանության եվ պատմագիտության խաչմերուկներում МАРТИРОСЯН Гр. На перекрестках сравнительной лингвистики и истории MARTIROSYAN H. At the crossroads of comparative linguistics and history	 239

Ֆորմատ՝ 70x100 1/16, 16.5 տպագրական մամուլ
Տպարանակ՝ 300 օրինակ: Գինը՝ պայմանագրային:
Տպագրված է «Դանիելյան Պրինտ» տպագրատանը:
Формат 70 x 100 1/16. Печатных листов - 16.5,
Тираж 300 экземпляров. Цена договорная.
Опечатано в типографии «Даниэлян Принт»

THE SIGNIFICANCE OF SMALL FORTRESSES IN THE URARTIAN INTERNAL DEFENCE SYSTEM IN THE EASTERN PART OF THE KINGDOM

In discussions of the fortification systems and also single forts or fortresses of the Urartian Kingdom, scholars typically focus on the most important sites like Bastam, Karmir Blur, Erebuni or Tushpa. Smaller forts are often omitted in discussion, or treated as less important, as having only limited significance in the Urartian governing system. Even these smaller structures, however, were part of the centrally planned fortification network and were under the king's control; they were not constructed by private individuals. Thus, we can conclude that even the smallest defensive constructions can shed light on the Urartian governing system, about which we still know relatively little.

This text attempts to show how some examples of small fortresses were very important elements of the Urartian defensive network. The remains of the constructions discussed below are all found within the modern Islamic Republic of Iran. In my opinion, at least a few of the small fortresses were part of a very well prepared defensive network. It seems very possible that these military (and likely sometimes administrative) complexes were directed or at least supported by the Urartian court.

In order to understand the role and meaning of the Urartian defensive system, it is necessary to point out the greatest threats to this kingdom. Assyria was the single biggest enemy of the Kingdom of Urartu. An important avenue of attack led the Assyrians through Arbela, on through Kelishin, and further north, along the western shores of Lake Urmia toward the heartland of Urartu. In fact, this very route was used during one of the most important (and well documented) campaigns in the history of the conflict between the kingdoms. The eighth campaign of Sargon II, undertaken in 714 B.C., proved how the protection of the southern border of Urartu was important for the whole country.

The construction of the small fortress of Gerdesorah was begun shortly before the Assyrian attack in 714 B.C., and despite its never being fully completed, the fortress played a crucial role in the confrontations of this period¹⁸. Strategically located, the fort effectively blocked the advance of enemy troops, which most probably forced the Assyrian army to choose a much longer route through Kermenshah and then farther north toward Lake Urmia. In the vicinity of the lake, near Mount Uaiiaish, a deadly battle took place.

¹⁸W. Kleiss, *Urartäische Plätze im Iran (Stand der Forschung Herbst 1975)* AMI N.F. 9, 1976, 24-26; K. Jakubiak, *Some Remarks on Sargons II's Eighth Campaign of 714 BC*, *Iranica Antiqua* 39, 2004, 191-202. The discussion concerning Sargon II's eighth campaign can be found in the latter publication.

Another small fort, Yediar, controlled the route to the north. It was located about 45km north of Mahabad, between a small lake or pond and the shores of Lake Urmia¹⁹. The citadel of Yediar was erected on a headland. The defensive walls were built of well-worked stone blocks and were originally slightly more than 2 meters thick. Traces of buttresses can be still seen today. The fortress can be dated to the 7th century B.C. according to the evidence of the pottery, and taking the building techniques into consideration, it could have been constructed in the time of Sarduri II or slightly later. During Sarduri's reign, the defensive system was reorganized along all routes toward the southern part of Lake Urmia.

Another fortification, Kuh-e Sambil, was erected on the southern slopes of a hill along the shore of Lake Urmia, about 42 kilometers north of the modern city of Urmia. The ancient route ran along the lake, and the location of the fort was clearly connected with that path. The double walls of the structure indicate that the fort was rebuilt and had at least two architectonic phases²⁰. The homogeneous character of the masonry may signify that one phase quickly followed the other in a relatively short period of time. Considering the layout and the stonework of the walls, especially the numerous small buttresses, the Kuh-e Sambil fort seems to be very similar to the abovementioned fortress of Yediar. Besides architectonic factors, the pottery finds also date the site to the 7th century B.C.

On the route along Lake Urmia, the next small fortress is Kale Waziri, located on two natural terraces to control the road underneath them²¹. It is one of the smallest of the Urartian fortifications presently known. The fortress is located around 35 kilometers north of the city of Urmia. The masonry technique and pottery assemblage from the site allow it to be dated to the late 8th and 7th centuries B.C. The size and layout of the citadel indicate that the Kale Waziri fortress had a rather local range and played only a supportive role in the larger defensive network.

Uzub Tepe, another fortress located north of Lake Urmia, was erected near the route towards Rusa-i URU.TUR (modern Bastam), one of the most important fortified sites in that part of the Urartian Kingdom²². The small fort was rectangular and had numerous buttresses placed along the walls at regular intervals. The site should be dated to the 8th century B.C., meaning that the fortress was probably older than Rusa-i URU.TUR, which was erected during the reign of Rusa II. Uzub Tepe was erected at a distance of approximately one day of travel from Rusa-i URU.TUR, and it surely guarded the southern road to the larger fortress. Both Rusa-i URU.TUR and Uzub Tepe were erected along the way to the Aras River, a route that led farther to Karmir Blur (Teishebaini), and Erebuni.

The last fort that should be mentioned here is situated around 12 kilometers northeast of the modern city of Maku, in a mountain gorge. One of the main roads that led toward the central

¹⁹W. Kleiss, *Urartäische Plätze im Iran (Stand der Forschung Herbst 1975)* AMI N.F. 9, 1976, 32-33.

²⁰W. Kleiss, *Planaufnahmen urartäischer Burgen und urartäische Neufunde in Iranisch-Azerbeidjan im Jahre 1974*, AMI N.F. 8, 1975, 52-54.

²¹W. Kleiss, S. Kroll, *Vermessene urartäische Plätze in Iran (West Azerbeidjan) und Neufunde (Stand der Forschung 1978)*, AMI N.F. 12, 1979, 189.

²²W. Kleiss, *Urartäische Architektur*. Urartu: ein Wiederentdeckter Rivale Assyriens, München 1976, 31.

part of the Kingdom of Urartu ran through this gorge. The Danalu fort controlled the nearby road, thanks to its perfect location on the hill over the valley²³. According to Wolfram Kleiss, the structure should be dated to the 8th century B.C., which means it is one of the oldest Urartian sites in the region. The dominant elements of the Danalu fort's curtain wall were numerous buttresses regularly distributed between massive towers. The layout of the stronghold repeats the pentagonal shape of the hill that the fortification was built on.

The above examples represent only a small fraction of the Urartian Kingdom stronghold system. They were, however, chosen to shed some light on the southeastern limits of the kingdom. While the entire network of small fortresses within the kingdom would be worthwhile to analyze, here I present only a small part of the research focusing on that problem. As I already mentioned, I focus on the eastern frontier only. Most recently, the important fortifications were discussed by Kroll and Biscione²⁴. Their analysis was a very good contribution to our present knowledge of the fortification network that functioned on the eastern flank of the Urartian Kingdom.

The six fortresses of Gerdesorah, Yediar, Kuh-e Sambil, Kale Waziri, Uzub Tepe, and Danalu actively controlled and protected the roads in their vicinity. Although each of these sites had its own specific function, all of them were somehow similar. Each of the fortresses was located in a place which was perfect from a tactical point of view. The Urartian architects and builders knew how to use the landscape conditions to construct relatively small fortifications perfectly located at strategic points. The construction of even small fortresses was relatively expensive²⁵, considering the area enclosed by the walls, but these kinds of investments kept the main routes through the kingdom safe. Moreover, thanks to this network of strongholds, it was possible to control and block the enemy's movements by deploying relatively small military units.

The greatest example of the small fortress with large possibilities seems to be the stronghold near Kelishin, Gerdesorah, which was able to block the Assyrian troops in 714 B.C. After Sargon's eighth campaign, the Assyrian army never appeared in that region again. The question is whether this circumstance was the result of the presence of three other fortified sites, located along the western shore of Lake Urmia, which were built at the end of the 7th century B.C. If the forts of Yediar, Kuh-e Sambil and Kale Wazari have been correctly dated²⁶, the strongholds were constructed shortly after Sargon's campaign. The huge success of the Gerdesorah fortress was most probably the *spiritus movens* for rebuilding the defensive system in this part of the kingdom. These investments were in all probability undertaken during Rusa

²³W. Kleiss, *Planaufnahmen urartäischer Burgen und urartäische Neufunde in Iranisch-Azerdeidjan im Jahre 1974*, AMI N.F. 8, 1975, 60-62.

²⁴S. Kroll, *I ran'daki Urartu S ehirleri/Urartian Cities in Iran*, in K. Köroğlu & E. Konyar (eds.), *Urartu. Dog u'daDeg is im/ Transformation in the East*, 2011, 150-169.; R. Biscione, *Urartian Fortifications in Iran: An Attempt at a Hierarchical Classification*. In *Bianili/Urartu*, 2012, 77-88.

²⁵K. Jakubiak, *The Cost of Urartian Fortifications*, *The Orient and the Aegean*, Warsaw 2003, 65-74.

²⁶W. Kleiss, *Urartäische Architektur*, *Urartu: ein Wiederentdeckter Rivale Assyriens*, München 1976, 31;

W. Kleiss, *Planaufnahmen urartäischer Burgen und urartäische Neufunde in Iranisch-Azerdeidjan im Jahre 1974*, AMI N.F. 8, 1975, 60-62.

II's reign. On a broad scale, the building activity of this ruler was clearly connected with his vision for the improvement of the whole Urartian defensive system. In a short period of time, one of the most important fortresses, Rusa-i URU.TUR, was built on a rocky hill over the Ak Çay River valley.

It should be mentioned here that the three small fortresses in the Lake Urmia region served as a protective shield against the dangers from the south and north (in addition to the Assyrians, nomads from north were also a threat to Urartu). In combination with this defensive role, small garrisons located in these citadels controlled the strategic road running along the shores of Lake Urmia, and thus, in more peaceful times, the fortresses watched over local trade and kept the region stable.

Two fortresses situated north of the Lake Urmia region played a similar but slightly different role. The fortresses at Uzub Tepe and Danalu were constructed earlier than the abovementioned strongholds. According to the information published by Kleiss, both structures can be dated back to the 8th century B.C.²⁷. Given this data, the construction of Uzub Tepe and Danalu could be associated with the building activity of Argishti I. His dynamic policy, especially his actions against the Mannaeen state, could have necessitated the development of the internal military infrastructure. Both Uzub Tepe and Danalu controlled the roads towards the Araks Valley as well as those that led to the middle of the kingdom. Uzub Tepe most likely watched the route to Werachram, toward the largest fortresses and cities of Urartu. Later, in the 7th century B.C., Uzub Tepe could also have controlled the road towards Rusa-i URU.TUR. Danalu guarded the road to another important fortress in that region of the kingdom, namely, Livar.

In conclusion, the distribution of small fortresses shows how the southeastern part of the Urartian Kingdom was important from a strategic point of view. The number of these structures concentrated in the eastern part of the Urartian kingdom may give us an image of the regional conception of an effective defense system: a tight network of small but strategically-located strongholds, which would have been very useful in case of outside threats and also practical in peaceful times. The whole idea of the network of small fortresses was, in my opinion, developed during the reign of Menua or Argishti I and then continued by Rusa II. The small fortresses could be simple fortified military checkpoints, or trade exchange checkpoints, etc. Their first and most important role, however, was to stop the enemy's troops, or at least to make them change their plans. This method would have given a priceless thing to the large fortresses as well as the Urartian towns and villages, namely, time to prepare for confrontation and defense.

²⁷W. Kleiss, *Urartäische Architektur*, *Urartu: ein Wiederentdeckter Rivale Assyriens*, München 1976, 31; W. Kleiss, *Planaufnahmen urartäischer Burgen und urartäische Neufunde in Iranisch-Azerdeidjan im Jahre 1974*, AMI N.F. 8, 1975, 60-62.

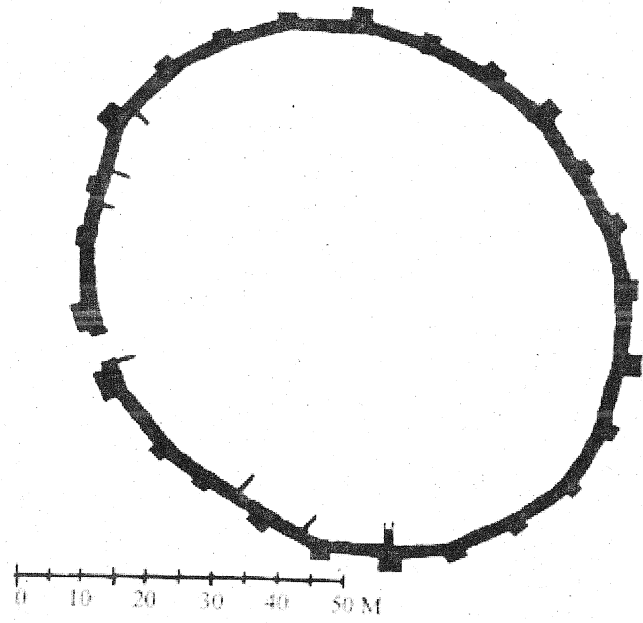

Fig. 1 Gerdesorah, schematic plan

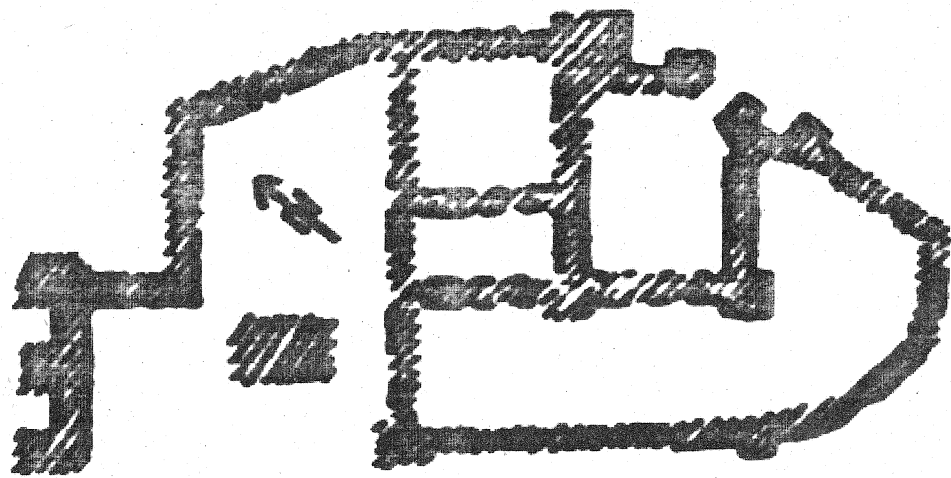

Fig. 2 Yediar, schematic plan of the small fort

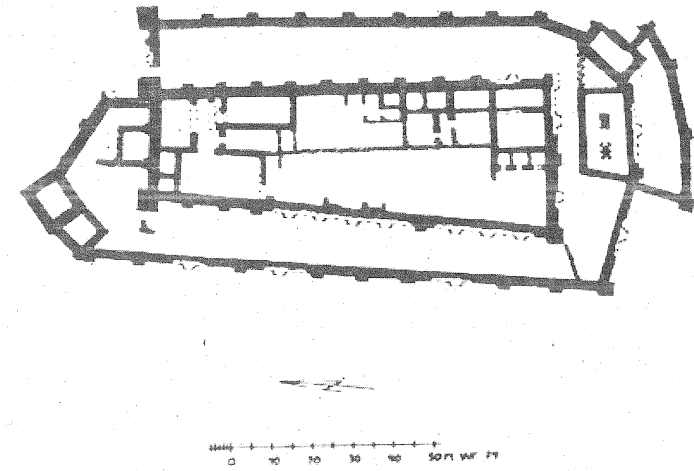

Fig. 3 Kale Kuh-e-Samgil, schematic plan

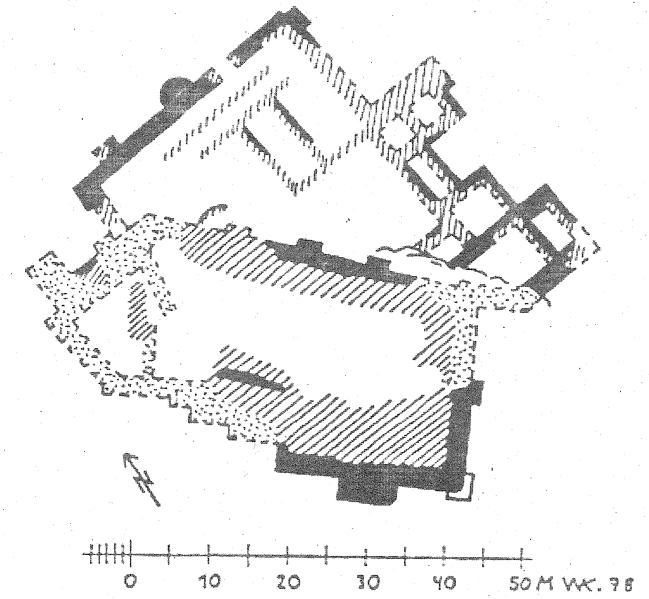

Fig. 4 Kale Waziri, schematic plan

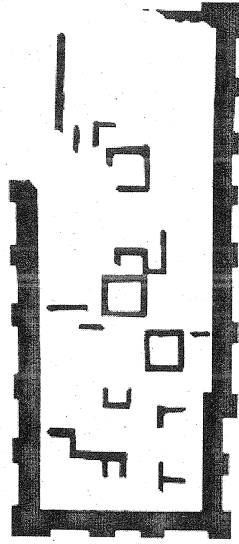

Fig. 5 Uzup tepe, schematic plan

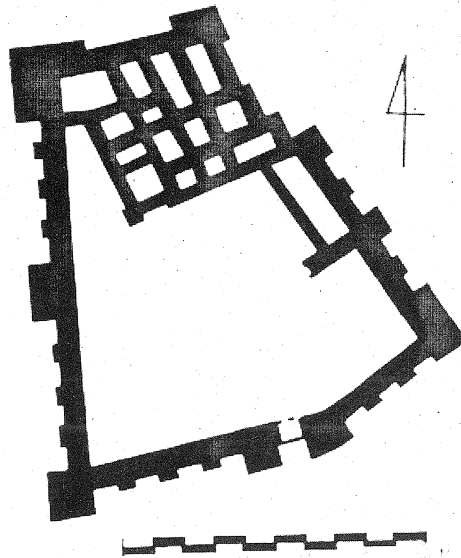

Fig. 6 Danalu, plan of the small fort